قاسىمجومارت توقايەۋ
(قازاقستان)

ДИПЛОМАТИЯ
Республики Қазахстан

Қасымжомарт ТОҚАЕВ

قازاقستان رەسپۋبليكاسىنىڭ ديپلوماتياسى

ىلە حالىق باسپاسى

قاسىمجومارت توقايەۆ

قازاقستان رەسپۋبليكاسىنىڭ ديپلوماتياسى

ىلە حالىق باسپاسى

图书在版编目（C I P）数据

中亚之鹰的外交战略/（哈）托卡耶夫著；阿布都马那甫等译.
—奎屯：伊犁人民出版社，2005.8
ISBN7－5425－0777－X

Ⅰ.中… Ⅱ.①托…②阿… Ⅲ.外交政策—研究—哈萨克斯坦
—哈萨克语（中国少数民族语言） Ⅳ.D836.10

中国版本图书馆 CIP 数据核字（2005）第 092897 号

翻　　译：阿布都马那甫
巴格达提
塔林

策　　划：萨吾丽

责任编辑：努尔泰
乌兰别克

责任校对：米拉提汗

中亚之鹰的外交战略（哈文）
（哈）卡·托卡耶夫　著

伊犁人民出版社出版发行
（奎屯市北京西路 28 号 邮政编码 833200）
新疆新华书店经销
伊犁人民出版社印刷厂印刷
850×1168 毫米 32 开本 14.875 印张
2005 年 8 月第 1 版 2005 年 8 月第 1 次印刷
印数：1—3000 册

ISBN7－5425－0777－X
定价：20.00 元

جانئۋشادان اۋدارعاندار: ٴابدىماناپ ابەۋ ۇلى
باعدات تۇرسىنبەك قىزى
تالەن ەردەن ۇلى

جوبالاۋشى: ساۋلە شەريزات قىزى

جاۋاپتى رەداكتور: نۇرتاي قياسبەك ۇلى
ۇلانبەك قابدوللا ۇلى

جاۋاپتى كوررەكتور: مەللاتقان قيبات ۇلى

قازاقستان رەسپۋبليكاسىنىڭ ديپلوماتياسى

ىلە حالىق باسپاسى باستىرىپ تاراتتى
(كۇيتىڭ قالاسى بيجياڭ باتىس كوشەسى 28-اۋلا)
پوچتا ٴنومىرى: 833200
شينجياڭ شينحۋا كىتاپ دۇكەنىندە ساتىلادى
ىلە حالىق باسپاسى باسپا زاۋودىندا باسىلدى
فورماتى: 1/32 850×1168 باسپا تاباعى: 14.875
2005-جىل 8-اي 1-باسپاسى 2005-جىل 8-اي 1-باسىلۋى
تيراجى: 3000—1

ISBN7—5425—0777—X
باعاسى: 20.00 يۋان

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

نە دەسەك تە، ەكونوميكا سالاسى سىرتقى ساياساتقا
ۇقسامايتىندىقتان ەكونوميكا سالاسىندا كەيبىر ٴداستۇر مەن
تاجىريبە جانە سوعان سايكەسكەن كادرلار ساقتالىپ قالادى (ٴىس
جۇزىندە، بازار شارۋاشىلىعى تۇرعىسىنان قاراعاندا، مۇنداي
ٴداستۇر مەن تاجىريبەلەردىڭ دە تۇگەلدەي سايكەسە كەتۋى
ەكىتالاي). حالىقارالىق عارىم-قاتىناستارعا كەلسەك، وسى
ٴبىر سالانىڭ كەيىنگى سوۆەت وداعى ەلدەرىنە قاراتا بۇكىلدەي
جاڭا ماسەلە ەكەندىگى، اتاپ ايتقاندا، ٴداستۇردىڭ دە،
تاجىريبەنىڭ دە، ٴتىپتى، ارناۋلى دارىندىلاردىڭ دا جوق
ەكەندىگى تۇسىنىكتى عوي. قازاقستاندا دا وسىنداي قيىن
جاعدايلار جارىقعا شىعىپ، ديپلوماتيا قۇرىلىسىمىز ٴىس جۇزىندە
جوقتان باستالعان ەدى.

ماسەلە — قازاقستان تەريتورياسىنىڭ دۇنيە بويىنشا
توعىزىنشى ورىندى يەلەيتىن ەۋروازياداعى ٴىرى ەل
ەكەندىگىندە. سوندىقتان، ول ٴوزىنىڭ سىرتقا قاراتقان
ساياساتتارىن قالاي بەلگىلەپ، الدىمەن قانداي بەتالىس
ۇستانارىن ايقىنداپ، كورشى ەلدەرمەن جانە حالىقارالىق
قوعاممەن قارىم-قاتىناستى قالاي ايقىنداپ الۋىندا ەدى. بۇل
ٴتىپتى تولىپ جاتقان ەلدەر مەن زەرتتەۋ سەنتىرلەرىن الاڭداتتى.
قازاقستان يادرولىق قارۋ ۇستاپ وتىرعاندىقتان ٴارى بۇل
يادرولىق قارۋلار بەلگىلى قارجى مەن باسقارۋ شارت-جاعدايى
استىندا تۇگەلدەي ٴوز رولىن كورسەتەتىندىكتەن، ادامداردىڭ
الاڭداۋى كۇشەيە ٴتۇستى. سونداي-اق كەيبىر ۇشقارى ۇيىمداردا
ٴبىتىردىڭ ٴبىرشاما سەنىمدى يادرولىق كومەسكى كۇشىمىزدەن
دامەلەنگەندىكتەن، مۇنىڭ ەشقانداي سىرى قالماعان ەدى.
كەيبىر ەلدەر، ٴتىپتى «تۇڭعىش مۇسىلمان يادرو بومباسىن»
جاساۋعا ەلىكتىرە باستادى. الدا-جالدا وسىنداي ٴبىر قاتەرلى
ميراس جاۋاپكەرسىز، ۇزاقتى كورە المايتىن ٴبىر

ساياساتكەردىڭ قولىندا بولسا، وندا ول يادرو قۇقايىنىڭ قارۋىنا اينالىپ قالعان بولار ەدى.

پرەزيدەنت نازاربايەۆ وسىنداي كۇردەلى جاعداي العاندا، ٴوزىنىڭ ساياسي سەزگىرلىگى مەن ستراتەگيالىق وڭىردە قازاقستان مۇددەسىنە قانىق بولۋداي قابىلەتىن تولىق ايگىلەدى. ول وزىنە ٴتان سىمن الۋعا ٴتيىس. قازاقستان باسشىلارى حالىقارالىق قوعامدى ايقىن تانىعاندىقتان، قازىرگى تاراتپاۋ ٴتۇزىمىن بۇلدىرمەدى، حالىقارالىق شۇعىل جاعدايدى اسقىندىرمادى، يادرولىق قارۋلارىن قوقاڭداتپادى. ٴدال وسىنىڭ كورىنىسى، قازاقستان بارلىق قاتىستى ەلدەرمەن سىندارلى سەلبەستىك جاساۋدىڭ جولىن تاڭداپ الدى. قازاق باسشىلارىنىڭ سىرتقا قاراتا بەلگىلەگەن ساياساتتارىنىڭ نىساناسى قازاقستاندى حالىقارالىق قوعامعا قاتىناستىرىپ، مەملەكەتتىڭ اماندىعىنا كەپىلدىك ەتىپ، ەكونوميكانى بىلگەرى باستىرىپ، ٴوز ەلىندەگى بۇقارالارىنىڭ شەتەلدەگى ۇقىق-مۇددەسىن قورعاپ، ەلىمىزبەن ٴوزارا تيىمدىلىك جاساسۋعا نيەتتى اۋعان بارلىق ەلدەرمەن قارىم-قاتىناستى وركەندەتۋ ەدى.

بۇل جەردە قازاقستاننىڭ ديپلوماتيا نىساناسىنىڭ حالىقارالىق قوعامنىڭ تۇسىنۋىنە جانە قولداۋىنا يە بولعاندىعىن دا ايتا كەتكەن ٴجون، ولار قازاقستانداي وسى ٴبىر جاس ەلدى قولدايتىندىقتارىن ٴبىلدىردى. 1992-جىلى 23-مامىردا بۇرىنعى سوۆەت وداعى مەن امەريكانىڭ ستراتەگيالىق شابۋىلداۋشى قارۋلاردى قىسقارتۋ جانە شەكتەۋ جونىندەگى ليسسابون توقتامىنا قول قويعاندىعى — جاعداي دامۋىنىڭ ماڭىزدى بەلگىسى بولدى. وسى حۇجاتتىڭ مازمۇنىنا ساي، قازاقستان مەن بەلورۋسسيا جانە ۋكراينا بۇرىنعى سوۆەت وداعىنىڭ جوعارىداعى توقتامدا ۇستىنە العان بورىشتارىن

ارقالاپ، يادروسىز ەل قاتارىندا، 1968-جىلى 1-ماۋسىمدا قول قويعان يادرولىق قارۋلاردى تاراتپاۋ ٴبىتىمىنە قاتىستىلىعىن جاريالادى.

ٴسويتىپ، قازاقستان حالىقارالىق حاۋىپسىزدىك ٴتۇزىمىن ورتىقتىرىپ، قازىرگى دۇنيە ٴتارتىبىن ساقتاۋدا ۇلكەن جاۋاپكەرشىلىك بەينەسىن ٴبىلدىردى. قازاقستان ەل باسىنىڭ تۇرعىسى حالىقارالىق قوعامنىڭ ابدەن قۇپتاۋىنا يە بولدى، بۇل دا حالىقارالىق قوعام مەن ەلىمىزدىڭ جاپپاي سەلبەسۋىنىڭ سيگنالى ەدى. امالياتتا شىنىندا وسىنداي بولدى، وسىدان كەيىنگى ٴۇش جىل، قازاقستاندى ديپلوماتيالىق جاقتا مويىنداۋ ورلەۋى — ەلىمىزگە بۇرىن-سوڭدى بولىپ كورىلمەگەن قارجىلاندىرۋ ورلەۋى جانە ۇزاق مەرزىمدى قارىم-قاتىناس نەگىزىن قالايتىن جوعارى جىكتەگىلەردىڭ باس قوسۋى مەن سوحباتىن الا كەلدى. وسى ٴۇش جىل مىنە وسىنداي نىساتالى وقيعالار بارىسىندا ٴوتىپ كەتتى.

باستى يادرولىق ٴىرى ەلدەر قازاقستاننىڭ بارلىق ىرشىندى ىلگەرىلەۋشىلىگىنە ٴۇن قوسۋ شارالارىن قولدانىپ، قازاقستاننىڭ حاۋىپسىزدىگىنە كەپىلدىك بەرۋدى بەلگىلەدى. 1994-جىلى جەلتوقساندا ەۋروپا حاۋىپسىزدىك ۇيىمى بۋداپەشتەگى جوعارى دارەجەلى جيىندا، ٴبىر ەسكەرتپەگە قول قويدى. وسى حوجاتتا، امەريكا، انگليا جانە رەسەي قازقستاننىڭ يادروسىز ەل قاتارىندا، يادرولىق قارۋلاردى تاراتپاۋ شارتىنا قاتىناسۋىن قارسى الاتىندىقتارىن، سونداي-اق ەلىمىزدىڭ ٴوز تۋپراعىنان يادرولىق قارۋلاردى شىعارىپ اكەتۋ بورىشىن ارقالاعاندىعىن ەسكەرىپ، قازاقستان رەسپۋبليكاسىنىڭ دەربەستىگىنە، يەلىك ۇقىعىنا جانە قازىرگى شەكاراسىنا قۇرمەت ەتەتىندىكتەرىن، جوعارىداعى ەلدەردىڭ «قارۋلى كۇشپەن قازاقستان تەريتورياسىنىڭ تۇتاستىعىنا نەمەسە ساياسي

دەربەستىگىنە حاۋىپ توندىرۋشىنەن ياكي قارۋلى كۇشپەن بۇزعىنشىلىق جاساۋشىنان كەشۋگە» بورىشتى ەكەندىكتەرىن جاريالادى. وسى ەسكەرتپەنىڭ قاتىستى تارماقتارىنا ساي، يادرولىق ٴبىرى ەلدەر «ٴوزىن قورعاۋ نەمەسە بىرلەسكەن مەملەكەتتەر ۇيىمى (ب م ۇ) ۇستاۋىندا بەلگىلەنگەن جاعدايدان سىرت احۋالدا، قازاقستانعا ٴارقانداي قارۋ جۇمسامايتىن بولدى» . وسى ٴبىر تارماق ەرەكشە كەلەلى ماڭىزعا يە ەدى. بۇدان سىرت، يادرو كلۋبىنا مۇشە ەلدەر ەلىمىزگە قاراتقان ەكونوميكالىق جاقتاعى زورلاۋ تاسىلدەرىنەن دە كەشەتىندىكتەرىن ٴارى الدا-جالدا قازاقستان شابۋىلداۋ قيمىلىنىڭ قۇرباندىعىنا نەمەسە يادرولىق قارۋلارمەن شابۋىل جاساۋدىڭ حاۋىپ تونگەن نىساناسىنا اينالعان كەزدە، بىرلەسكەن مەملەكەتتەر ۇيىمىنىڭ حاۋىپسىزدىك القالار جينىنى دەرەۋ جۇمىلىپ قازاقستانعا كومەك كورسەتەتىندىكتەرىن جاريالادى.

1995-جىلى، جۇڭگومەن فرانسيا يادرولىق ەكى ٴبىرى ەل دە قازاقستاننىڭ حاۋىپسىزدىگىنە كەپىلدىك بەرۋگە قوسىلدى.

قازاقستان ديپلوماتياسىنىڭ وسى ٴبىر ەرەسەن تابىسى باربىسىندا پرەزيدەنت نازاربايەۆتىڭ حالىقارالىق حاۋىپسىزدىكتى قورعاۋ جولىنداعى ەلەۋلى ەڭبەكتەرىن حالىقارالىق قوعامنىڭ مويىنداعاندىعى ايگىلى بولدى. حالىقارالىق قوعام باسشىلارىنىڭ باعاسى بويىنشا ايتقاندا، قازاقستان ەل باسى قۇر اتاقتا، قارانيەتكە سالىنبادى، قازاقستان تۇتاس جەر شارىندىق ساياساتىنىڭ بولىنبەس بولەگىن قۇرادى، ونىڭ ەل باسى جەرشارىندىق ساياسي بىلىمدەردى مەڭگەرگەن، — دەپ تانىلدى.

شىندىعىندا، 1996-جىلعا كەلگەندە نەمەسە قازاقستان دەربەستىك العان بەس جىلدان كەيىن، يادرولىق باستى ەلدەر مەن حالىقارالىق ۇيىمداردىڭ بارلىعى قازاقستاندا ۇاكىلدىك ورنىن قۇردى. قازاقستاندا تۇراقتى شەتەل ۇاكىلدىك ورىندارىنىڭ

سانى جاعىنان ايتقاندا، ەلىمىز تاۋەلسىز مەملەكەتتەر دوستاستىعىنداعى مەملەكەتتەر ىشىندە رۋسسيادان جانە ۋكرايينادان كەيىنگى ٴۇشىنشى ورىندا تۇردى.

ەلىمىز ديپلوماتياسىنىڭ بۇكىل جەر شارىنىڭ اماندىعى مەن تۇراقتىلىعىنا قوسقان قۇلشىنىسىنا توقتالعاندا نازاربايەۆتىڭ بىرلەسكەن مەملەكەتتەر ۇيىمىنىڭ 1992-جىلعى 47-رەتكى زور جيىنالىسى كەزىندە ورتاعا قويعان ۇسىنىسىن اۋىزعا الماۋعا بولمايدى. قازاقستان باسشىسى دەربەستىگىن جاڭادان العان ەلدەردىڭ كوسەمدەرى اراسىندا، الدىمەن ازيا ۇلى قۇرلىعىنىڭ قاۋىپسىزدىك مەحانيزمىن قۇرۋدى، اتاپ ايتقاندا، ازيا قۇرلىعىندا ٴوزارا سەلبەسۋ جانە سەنىمدىلىك شاراسى جونىندەگى زور جيىنالىس شاقىرۋدى دارىپتەدى (ازيا سەنىمدىلىك ٴماجىلىسى).

وسى ۇسىنىس وسىزامانعى حالىقارالىق قارىم-قاتىناستاردا ايقىن رول اتقارىپ وتىرعان بارلىق ازيا ەلدەرىنىڭ قولداۋىنا يە بولدى. موسكۋا، بەيجيڭ، دەلي، انكارا، ستامبۇل، ۇلانباتىر جانە ورتا ازيا وڭىرىنە كورشى — قىرعىزستان مەن تاجىكستاننىڭ قۇلشىنىسى قازاقستانعا اسا كەلەلى ماڭىز اپەردى. ٴتىپتى يران، ەگيپەت جانە يزرايل سياقتى ساياسي جاقتا ٴبىر-بىرىنە قاراما-قارسى ەلدەردە ازيا سەنىمدىلىك ٴماجىلىسىنىڭ بارىسىنا بەلسەنە قاتىناستى. امەريكا مەن ۋكراينادا بايقاۋشى رەتىندە كوردەلى، كەيدە اڭدىسقان دەپلوماتيا جۇمىسىنا ارالاستى. بىرلەسكەن مەملەكەتتەر ۇيىمىنىڭ ماماندارى قاتىسىپ حۇجاتتاردى ازىرلەۋگە بارىنشا سەلبەستىك ىستەدى. ٴىسلام ٴماجىلىسى ۇيىمى ازيا سەنىمدىلىك ٴماجىلىسىن قولدايتىندىعىن ٴبىلدىردى. ەۋروپا قاۋىپسىزدىك ۇيىمى دا وسى ۇسىنىسقا تۇتەنشە اڭسارى اۋىپ وتىرعاندىعىن ٴبىلدىردى.

ازيا سەنىمدىلىك ٴماجىلىسىنىڭ وزگەشە قىزمەت گرۋپپاسى كولەمىندەگى مامانداردىڭ قاربالاس قىزمەتى حالىقارالىق سىرتقى ىستەر مينيستىرلەرى باس قوسۋىنىڭ اياقتالۋى ەدى. 1999-جىلى 14-قىركۇيەكتە، 14 ەلدىڭ سىرتقى ساياسات تاراۋلارىنىڭ باسشىلارى الماتىدا باس قوسىپ، تۇڭعىش رەت ازيا حاۋىپسىزدىك ٴتۇزىمىن ورناتۋدا پرينسيپتىك ماڭىز الاتىن قۇجاتقا — «ازيا سەنىمدىلىك ماجىلىسىنە مۇشە ەلدەردىڭ قارىم-قاتىناسىن سايكەستىرۋدىڭ پرينسيپتىك جارناماسىنا» قول قويدى. وسى ٴبىر قۇجاتتان يەلىك ۇقىقتا بىردەي بولۋ، يەلىك ۇقىقتا قۇرمەت ەتۋ جاقتارىنداعى بولۋعا ٴتيىستى تۇرلىشە ۇقىق-مۇددە، مۇشەلەردىڭ تەرريتوريا تۇتاستىعى، تالاس-تارتىستى بەيبىت جولمەن شەشۋ، ىشكى ىستەرىنە سوقتىقپاۋ، اسكەري دايىندىقتى قىسقارتۋ جانە قارۋ-جاراقتى باسقارۋ، شارۋاشىلىق، قوعامدىق، مادەنيەت جاقتارىنان سەلبەسۋ، ادامدىق ۇقىق جانە نەگىزگى ەركىندىك سياقتى جاقتارداعى كەلەلى قاعيدالار تابىلاتىن.

الماتى مىنبەسىنىڭ تابىسى حالىقارالىق قوعامنىڭ جاپپاي اڭىسىن قوزعادى. ٴار ەل ساياساتشىلارى، ديپلوماتتارى جانە حالىقارالىق قارىم-قاتىناستىق زەرتتەۋشىلەرى قارىم-قاتىناستارى تىم تاتۋ بولماعان كەيبىر ەلدەردىڭ ازيا جاڭا ماجىلىسىنە قاتىناسۋىنا، ولاردىڭ سىرتقى ساياسات سالاسىنداعى باستىقتارىنىڭ ٴماجىلىستىڭ جارناماسىنا قول قويۋىنا، قازاقستان جەبەۋشى بولدى دەپ قارادى. وسى ٴبىر شىندىق قازاقستان دەيپلوماتياسىنىڭ ٴشۇباسىز ناتيجەسى ەدى.

ٴىس جۇزىندە، ازيا كوللەكتيۆ حاۋىپسىزدىك جۇيەسىن قۇرۋ يدەياسى پرينسيپتىك جاقتان نەندەي ٴبىر جاڭا نارسە ەمەس ەدى. تەك بۇرىنعى سوۆەت وداعى كوممۋنيستىك پارتياسىنىڭ باس سەكرەتارى برەجنەۆتىڭ 1973-جىلى ٴۇندىستاندى ساپارلاي

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

بارعاندا العا قويعان ۇسىنىستىڭ ەسكەرسەك بولعانى. دەسەدە، بۇل ۇسىنىس سول كەزدە كوپتەگەن ەلدەردىڭ سوگىسىنە ۇشىراپ، سول كەزدىڭ ۇزىندە-اق ىسكە اسپاي قالعان بولاتىن.

نازاربايەۆتىڭ ۇسىنىسىنىڭ ادامدار نازارىن اۋدارۋى تولىپ جاتقان سەبەپتەردەن بولدى: ٴبىرىنشى، ازيادا سەنىمدىلىك شاراسى مەن حاۋىپسىزدىگىنە كەپىلدىك ەتۋ ۇسىنىسى جاڭا تاريحي شارت-جاعدايدا العا قويىلدى. وبيەكتيۆ جاعدايدىڭ وزگەرۋىنەن، ادامداردىڭ كوز الدا تۇرعان «سوۆەت وداعى زورەكەرلەرىنەن» تۋىلاتىن ٴارقانداي كۇمان-كۇدىكتەرى ىزىم-زيا بولدى. ەكىنشى، وسى ۇسىنىستى ورتاعا قويعان باسشى حالىقارالىق قوعامعا ٴوزىنىڭ تاراتپاۋ ٴتۇزىمى مەن حالىقارالىق حاۋىپسىزدىكتى نىعايتۋ ىستەرىندەگى جاۋاپكەرلىگىن ايگىلەدى. ٴۇشىنشى، بۇل ۇسىنىس ٴوزىن قورعاپ، حالىقارالىق جانە باسقادا ارانداتۋعا ۇرىنعان ەۋروپا مەن ازياداعى ٴبىرى ەلدەردەن ساقتانۋعا ەپتى بولۋعا ۇندەدى. بۇنىڭ ٴوزى دە كەلەلى فاكت ەدى.

ٴبىر جۇزىندە، ازيا سەنىمدىلىك ٴماجىلىسىنىڭ اياق الىسى «شانحاي بەس مەملەكەت» (كەيىنگى شانحاي سەلبەستىك ۇيىمى) جۇمىسىمەن تىعىز بايلانىستى بولدى. 1996-جىلى ساۋىردە، قازاقستان، رەسەي، قىرعىزستان جانە تاجىكستان ٴبىر جاق، جۇڭگو ٴبىر جاق بولىپ، شانحايدا بەتكە ۇستار حۇجاتقا — «شەكارا وڭىرىندەگى قارۋلى كۇشتەردى قىسقارتۋ كەلىسىمىنە» قول قويدى. بۇل «شانحاي بەس مەملەكەتتىڭ» وڭىرلىك سەلبەسۋ مىنبەسىنە اينالۋىنىڭ زاڭدىق نەگىزى ەدى. ٴار ەل باسشىلارى جەكە-جەكە الماتىدا، موسكۆادا، بىشكەكتە جانە دۋشەنبەدە جوعارى دارەجەلى ٴماجىلىس اشقاننان كەيىن، ەكونوميكالىق سەلبەستىك جاعىنداعى ماسەلەلەردە، وڭىرلەردەگى ۇشقارلىق پەن بولشەكتەۋشىلىك ىسايىسىن

بولعىزباۋ، زاڭسىز ەسىرتكى ساۋداسى مەن وڭىرلىك ورنىقتىلىققا ىقپال تيگىزەتىن باسقادا تۇرلىشە اۋقىمدار جونىندە ىستەستىك جاساۋدىڭ قاجەتتىلىگى سياقتى ماسەلەلەردە ورتاق تانىم قالىپتاستىردى.

مەملەكەت حاۋىپسىزدىگىنە كەپىلدىك ەتۋ — قازاقستاننىڭ سىرتقا قاراتقان ساياساتىنىڭ نەگىزگى نىساناسىنىڭ ٴبىرى بولىپ، شەكارا جونىندە زاڭدىق راسىميات بولماسا، مەملەكەتتىڭ اماندىعىن قورعاۋعا شاراسىز قالار ەدى. تاۋەلسىز مەملەكەتتەر دوستاستىعىنداعى اكىمشىلىك رايوندار مەملەكەت شەكاراسى دەلىنگەندىكتەن (حالىقارالىق زاڭ بويىنشا دۇرىس بولماسادا)، قازاقستان ەل باسى جوڭگومەن بولعان كۇردەلى شەكارا اجىراتۋ جۇمىسىنا كىرىسۋدى بەلگىلەدى. ازياداعى ۇسى ٴىرى ەلمەن كەڭەسۋدىڭ تياناعى رەسەي مەن جوڭگو اراسىنداعى شەكارا اجىراتۋ جانە مەملەكەت شەكاراسىن اجىراتۋدىڭ زاڭدىق نەگىزى سانالعان بارلىق بىتىمدەردى مويىنداۋ، سونداي-اق بۇرىنعى سوۆەت وداعى مەن جوڭگو اراسىنداعى ورناعان بارلىق ورتاق تانىمداردى ۇيلاستىرۋ كەرەك.

باستىسى، موسكۆا مەن بەيجيڭنىڭ شەكارا الاۋىزدىعى شاعان-ۇيا تاۋ سالاسىنداعى ۇڭىرلەردىڭ شىعىس بولەگى مەن سالپەردى وزەنى ٴوڭىرىنىڭ ۇلتۇستىك جاعىنداعى شەشىلمەي كەلە جاتقان بولەگىنىڭ قيىن ماسەلەسىن بىزگە قالدىرىپ كەتكەندىگى بولدى. كەڭەس بارىسىندا، شەكارا ٴبولۋ ماسەلەسى جونىندەگى بارلىق حۇجاتتاردى تياناقتاندىرۋ تۇتەنشە قاجەتتى بولدى. ەكى جاقتا جۇمىستان سولڭ تۇتاس كەڭەسىپ شەشۋ پىكىرىنە كەلىسىپ ۇتىردى. 1996-جىلى شىلدەدە، ەكى جاق الماتىدا قازاقستان-جوڭگو شەكارا توقتامىنا قول قويدى.

قازاقستان-جوڭگو اراسىنداعى 1700 كيلومەترگە سوزىلعان شەكارا ٴبولۋ توقتامى، ماڭىزى جاعىنان ەكى جاقتىڭ

قارىم-قاتىناس نوبايىنان اسىپ ٴتۇستى. كوپتەگەن ساياساتكەرلەر تۇگەلدەي، بۇل حۇجات بىرنەشەلەگەن ەل اراسىنداعى شەكارا ايىرۋ سىندى وسىنداي كۇردەلى ماسەلەنى شەشۋدىڭ ۇلگىسى بولدى دەپ مويىندادى. بىرنەشە عاسىردان بەرى/ قازاقستان العاش رەت كورشى ەل جۇڭگومەن زاڭدى بەلگىلەنگەن شەكاراعا قول جەتكىزدى. شەكارا ايىرۋ جانە سوعان ساي جۇرىلەتىن شەكاراعا بەلگى ورناتۋ، ٴارقانداي ٴبىر جاقتىڭ تاعى دا تەريتوريا تالابىن العا قويۋ مۇمكىندىگىن الاستادى. بۇدان بولەك، جۇڭگومەن بولعان شەكارا كەلىسسوزى وسىدان كەيىنگى كەلىسسوز مەحانيزمىنە قوزعاۋشى كۇش بەردى. قازاقستان رەسەيمەن، وزبەكستانمەن، قىرعىزستانمەن، تۇركىستانمەن دە كەلىسسوز وتكىزۋگە كىرىسىپ، ەلىمىزدىڭ لايىقتى شەكاراعا قول جەتكىزۋ مۇمكىندىگىن بەردى. جۇڭحۋا حالىق رەسپۋبليكاسىمەن بولعان كەلىسسوز ستراتەگيالىق جاقتان قازاقستاننىڭ مەملەكەت اماندىعى ٴۇشىن ەرەسەن زور ۇلەس قوساتىندىعى ٴشۇباسىز.

ەلىمىزدىڭ حالىقارالىق قوعامعا كىرۋىنە ٴارى ٴوزىنىڭ اماندىعىنا كەپىلدىك ەتۋ بارىسىنا تالداۋ جاساۋ ٴۇشىن، قازاقستاننىڭ رەسەيمەن 1992-جىلى 25-مامىردا قول قويىسقان دوستىق، سەلبەستىك جانە ٴبىر-بىرىنە كومەكتەسۋ شارتىنىڭ ماڭىزدى دا ماعىنالى بولعاندىعىن قايتالاي كورسەتە كەتكەن ٴجون. بۇل شارت سوۋەت وداعى ىدىراعاننان كەيىنگى جاڭا جاعراپيالىق ساياساتتىڭ ىسكە اسقاندىعىن بەينەلەيدى. شارتتاعى قازاقستان مەن رەسەيدىڭ وداقتاس ەل سياقتى دوستىق قارىم-قاتىناسى، مەملەكەتتىڭ يەلىك ۇقىعىنا ٴوزارا قۇرمەت ەتۋ، تەرريتوريا تۇتاستىعى جانە شەكارانىڭ بۇلىنبەستىگى، تالاس-تارتىستى بەيبىت جولمەن شەشۋ، قارۋلى كۇش ىستەتپەۋ نەمەسە قۇقاي كورسەتپەۋ، تەڭ بولۋ جانە ىشكى ىستەرىنە

كيلىكپەۋ، ادامدىق ۇقىق سياقتى تارماقتاردىڭ بارلىعى دا
پرينسيپتى ماڭىزعا يە بولدى.

وسىدان كەيىن، قازاقستان مەن رەسەي ەكەۋى قىرۋار ەكى
جاقتىلى حۇجاتتارعا قول قويدى. ونىڭ ىشىندەگى كەيبىر
حۇجاتتار دۇنيە تاريحىندا بولماعان، بۇلار 1994-جىلى ناۋرىزدا
قول قويعان «بايقوڭىر عارىشقا ۇشۋ الاڭىنان پايدالانۋدىڭ
نەگىزگى پرينسيپتەرى مەن شارتتى كەلىسىمى» ، 1988-جىلى
6-شىلدەدە قول قويعان «21-عاسىرعا بەتالعان باياندى دوستىق،
مەرىكتەستىك جانە وداقتاستىق قارىم-قاتىناس جارناماسى» ،
سونداي-اق سول كۇنى قول قويعان «جەراستى بايلىق قاينارىن
پايدالانۋ ٴۇشىن كاسپي تەڭىزىنىڭ سولتۇستىك بولەگىندەگى
تەڭىز ٴتۇبىنىڭ يەلىك ۇقىعىن ٴبولۋ توقتامىن» ٴوز ىشىنە
الادى. 1998-جىلى 12-قازاندا ەكى ەل پرەزيدەنتتەرى «ون
جىلدىق ەكونوميكالىق ىستەستىك توقتامىنا» دا قول قويدى.

قازاقستان مەن رەسەي مەملەكەت تاۋەلدىگى سياقتى
وسىنشاما كۇردەلى ماسەلەنى تابىستى شەشىپ كەلىسىم
فورماسىمەن مەملەكەت تاۋەلدىگىنە كىرۋدىڭ قاراپايىم ٴتارتىبىن
بەلگىلەدى. بۇل جەردە قازاقستاننىڭ جانە-بۇرىنعىداي قوس
ازاماتتىقتى مويىنداماۋ تۇرعىسىندا بەرىك تۇرعاندىعىن كورسەتە
كەتكەن ٴجون.

-رەسەيمەن كورشىلەس، دوستىق، تۇراقتى قارىم-قاتىناس
قازاقستانعا قاراتا ايتقاندا توتەنشە كەلەلى ماڭىزعا يە. استانا
موسكۋامەن بولعان جاپپاي سالبەستىك قارىم-قاتىناسىن
دامىتۋعا شارتسىز كوڭىل ٴبولدى. دەمەك رەسەي قازاقستاننىڭ
سىرتقا قاراتقان ساياساتىنىڭ مۇلدە ماڭىزدى بەتالىسى بولدى.
وسى سالبەستىك قارىم-قاتىناستى بەكەمدەپ، ەگى جاقتىلى
سالبەستىكتى ۇزاق ۋاقىت تۇراقتى دامىتۋ ارناسىنا ٴتۇسىرۋ
ٴۇشىن، قازاقستان ەل باسى قىرۋار جۇمىستار ىستەدى. مۇندا

پرينسيپتىك ماڭىز العانى موسكۆانىڭ دا ٴبىز سياقتى ەلىمىزبەن قارىم-قاتىناستى بەكەمدەۋگە كوڭىل ٴبولۋ پوزيتسياسىن بىلدىرگەندىگى ەدى. قازاقستان ٴوزىنىڭ تابيعي وداقتاسى جانە سەرىكتەسى ەكەندىگىن، ەكى جاقتىڭ ىرازدىعى، بەلسەندى سەلبەستىگى بولماسا مۇمكىن بولمايتىندىعىن رەسمي جەتە تانىدى.

مەملەكەت قۇرىلىسىنىڭ ماڭىزدى قۇرامداس بولىگى سانالاتىن ٴوز ەلىنىڭ ديپلوماتيا قۇرىلىسىندا قازاقستان مەن امەريكا قارىم-قاتىناسىنداعى كەيبىر كەلەلى بەلەڭدەردى دە ايتا كەتپەسە بولمايدى. سوۆەت وداعى ىدىراعاننان كەيىن، امەريكا بۇگىنگى دۇنيەدەن جەتەكشىلىك ورنىن مىقتاپ يەلەدى دە، امەريكامەن ورەلى بايلانىس بولماسا، قازاقستان ٴوزىنىڭ حالىقارالىق زاڭدى سۋبيەكت ورنى ماسەلەسىنەن تولىق يگىلىكتەنۋىنەن ٴسوز اشۋعا بولمايتىن.

نازارباييەۆ 1994-جىلى اقپاندا امەريكاعا ساپارلاي بارعان كەزىندە، كلينتونمەن «دەموكراتيالىق سەرىكتەستىك قارىم-قاتىناسىنىڭ ەرەجەسىنە» قول قويدى. مەيلى قانداي بولسادا بۇل حۇجاتتىڭ ماڭىزدىلىعىنا قانشا جوعارى باعا بەرىلسەدە ارتىق كەتپەس ەدى. قازىرگە دەيىن، «ەرەجە» ٴالى دە امەريكا مەن قازاقستاننىڭ جاپپاي سەلبەستىك جاساۋىنىڭ نەگىزدىك زاڭدى حۇجاتى بولىپ كەلەدى. ەرەجە الدىمەن ۆاشينگتون جاقتىڭ تۇرعىسىن بايىمداپ، قازاقستاننىڭ تاۋەلسىزدىگى، دەربەستىگى، يەلىك ۇقىعى، تەرريتوريا تۇتاستىعى جانە دەموكراتياسىنىڭ داموۋى امەريكا جونىنەن العاندا تۇتەنشە كەلەلى ماسەلە ەكەندىگىن ٴتۇسىندىردى.

قازاقستان مەن امەريكا ەكى جاقتىڭ سەلبەسۋ كومەسكى كوشىنىڭ ناقتىلى تياناقتانۋ تۇرعىسىنان قاراعاندا، 1997-جىل مەن 1999-جىلعى امەريكا-قازاقستان جوعارى جىكتەگىلەرىنىڭ

باس قوسۋى سونىڭ كەلەلى جەمىسى ەدى. سونداي-اق ۋاشينگتون قازاقستاندى ورتا ازيا وڭىرىندەگى شەشۋشى مەملەكەت دەپ ەسەپتەپ، ونىڭ ەكونوميكالىق قۇرىلىم رەفورماسى ورەسى سول وڭىردەگى باسقا ەلدەردەن اسىپ ٴتۇستى دەپ قارادى.

قازاقستان بىرلەسكەن مەملەكەتتەر ۇيىمى مەن ونىڭ ارناۋلى ورگاندارىنىڭ قيمىلىنا بەلسەنە قاتىناسۋشى بولىپ كەلەدى. بۇل ۇيىمداردىڭ باسشىلارى دا، ەلىمىزدى ٴبىرىنشى ساتىداعى ستراتەگيالىق شابۋىلداۋشى قارۋلاردى قىسقارتۋ شارتىنا قاتىناسىپ، يادرولىق سىناقتاردى كەلىسىم فورماسىمەن جاپپاي شەكتەپ، بۇكىل جەرشارىنىڭ اماندىعى ٴۇشىن ۇلەس قوستى دەپ كوپ رەت دارىپتەدى. قازاقستاننىڭ ۇسىنىسى بويىنشا، 1995-جىلى جەلتوقساندا، ورتا ازيا تىنىشتىعىن قورعاۋ لاگەرىنىڭ ٴۇش جاق توقتامىنا (وزبەكستان مەن قىرعىزستان قاتىناسقان) قول قويىلدى. 1996-جىلدىڭ باسىندا، قازاقستان بىرلەسكەن مەملەكەتتەر ۇيىمىنىڭ زاپاس كەلىسىم جۇيەسىندەگى 51-ەلگە اينالىپ، بەيبىتشىلىكتى قورعاۋ قيمىلدارىنا قاتىناسۋ ۇقىعىنا قول جەتكىزدى.

قازاقستان بىرلەسكەن مەملەكەتتەر ۇيىمىنا مۇشە ەل بولۋ سالاۋاتىمەن تولىپ جاتقان قاتىستى ساياسي ماسەلەلەركە قاتىناستى، الدىمەن ورتا ازيا وڭىرىندەگى حاۋىپسىزدىك ماسەلەسىن شەشۋ ٴادىسىنىڭ كەلىسسوزىن ۇزدەستىردى. 1996-جىلى قازاندا، ەلىمىز قاتىستى جاقتارداعى ۇيىمدارمەن بىرلەسىپ بىرلەسكەن مەملەكەتتەر ۇيىمى حاۋىپسىزدىك القالار كەڭەسىنىڭ اۋعانستاننىڭ ورنى ماسەلەسى جونىندە ەرەكشە جيىن شاقىرۋىن ۇسىنىس ەتتى. حاۋىپسىزدىك القالار كەڭەسى جيىنىنىڭ ناتيجەسىندە جۇبىرداعى 20 جىلدان بەرگى ٴبىرىنشى

此为试读, 需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com